

Oblastem odgovoren Alojzij Markež v Št. Vidu nad Ljubljano.

Vsebina.

Silvester. (F. S. Finžgar.) (Dalje.)	217
Črna lisica. (Prof. Fr. Pengov.) (Konoc.)	220
Svetovne uganke. (M. Stular.) (Dalje.)	223
Literarni pogovori. (Prof. L. Arh.) (Dalje.)	227
V kraljestvu perunike. (Prof. Fr. Pengov.)	230
Radovan. (Zalozbna v štirih dejanjih.) (Jos. Logar.) (Dalje.)	233
Navod za šahovo igro. (Andrej Uršič.) (Dalje.)	235
Drobiž: Uganke za luzzinarske specialiste. — Rešitev uganke o farizejskih molitvah. — Uganki. — Rešitev uganke v 9. števil. »Mentorja«. — Naše slike. — Charles Dickens: Povest o dveh mestih. — Ajdovski Gradec. — Kako visoko se sliši pozemski ropot. — Verska zavest in moč narodov. — Pij VII. in Rim. — Nadvojvoda Karol zoper dvoboj. — Listnica upravnštva.	237

IVAN SEUNIG Ljubljana, Stari trg 7.

Trgovina z usnjem. Izvoz na drobno in debelo.

Lepa priložnostna darila. Največja in najbogatejša tvorniška zaloga.

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je čisto znano. — Ure budilke od 3 K naprej; nihelnice, lepe urke ure od 4-30 naprej; srebrne cil-čest. ure od 7 K naprej; srebrne urke čest. ure od 10 K naprej; diamantni prstan od 12 K naprej; biserasti prstan od 30 K naprej. — Lepa novost v kine- in pravem srebru po znižanih cenah. Varnostni novi čenki s kolostarjem tudi po polni ceni. — Srebrni srebrni stroji od 40 K naprej, tudi za pisarne (piskerji).

Fr. Čuden, trgovec in urar v Ljubljani.

Fr. P. Zajec, izprašani optik, Ljubljana, Stari trg 26

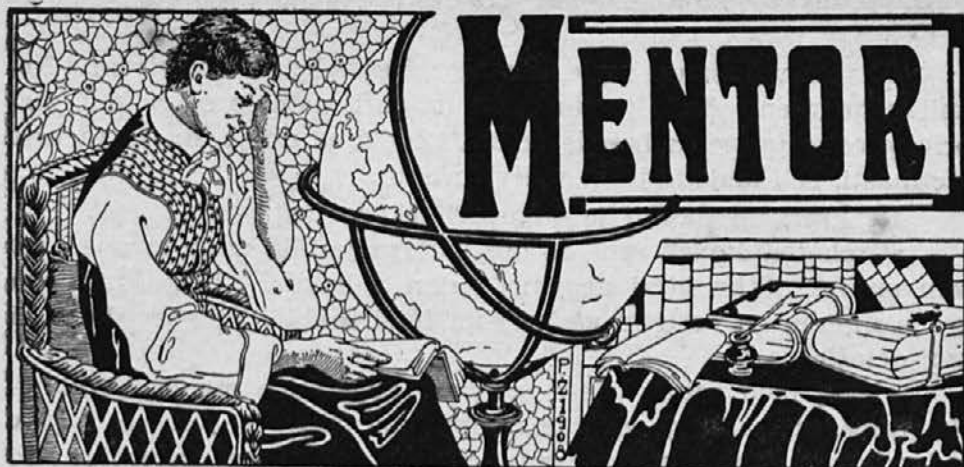
priporoča svoj dobro urejeni optični zavod kakor tudi različne vrste naočnikov, očipalcev, toplotomerov, daljnogledov itd. Popravila očal, očipalcev itd. izvršuje dobro in ceno!

KREGAR & SELJAK.

Kupujte edino „SAVA“-kremo v kurši oltajnim Slovencem.

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dljake dve kroni, za druge naročnike štiri krone na leto.

Tisk »Katoliške Tiskarne« v Ljubljani.

Letnik III.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 10.

F. S. Finžgar:

Silvester.

(Dalje.)

Izdajalec.

Ko je Silvester razodel s tem dokazom trpljenje »zaznamovanega«, sem ga motril nekoliko časa molče, da bi pod njegovimi nasršenimi obrvmi razbral, ali veruje v to resnico, ali je tudi ta povest pravljica vagabunda. Toda Silvester je nagrbančil temno čelo in izpod njega je zagorel blisk iz togotnih oči.

»Ni pravljica, gospod, kaj me gledate?«

Tako me je zavrnil zaradi pogleda.

»Ni pravljica ta zgodba, ampak tista teža je to znamenje zaznamovanega, ki se obesi po prvem grehu na človeka in ga vleče, kakor svinec čedalje globlje v blato. In to lastnost ima ta teža, da ti čisto nič ne pomaga, če se poskušaš dvigniti iz njega. Zakaj, kakor se ganeš, se ne dokoplješ više, temveč pogrezneš le še niže v lužo. Sem poskušal, verjemite, in ne samo enkrat, da bi se dvignil. Pa kaj bi? Komaj sem krenil s pota, kolikor krene vsak, a niso priskočili in mi podali roko, kakor se poda vsakemu, češ, revežu je izpodletelo, pomagajmo mu. Oj ne! »Le pod pot z njim,« so kričali in me pehali v jarek.«

»Morda ste prečrno videli. Ko bi se bili dvignili z močno voljo, bi šlo, prav gotovo. Iz največjih grešnikov so postali svetniki.«

»So, nič ne tajim. Ampak to je bilo že davno.«

Silvester je hudomušno pomežiknil z očmi in se nasmehnil ter še dostavil: Takih pridig, gospod, nemara več vem kot vi!»

»Psst!« sem zapretil Silvestru s prstom. »Pustiva to! Povejte mi rajši, zakaj pa pri sodbi niste povedali za popotnika, od katerega ste kupili čizme. Potem ne bi bili obsojeni.«

Ob tem vprašanju se je Silvester zravnal za čuđa visoko. Nekoliko nagnjeno glavo je sunkoma dvignil, ustnice so se mu razprle, predno je prišla beseda iz ust. Zdelo se mi je, da so se celo ščetinasti, beli lasje naježili v divjem srdu.

Po kratkem molku je odgovoril skoro hripavo.

»Grehoten človek sem, in dosti dolga je bila moja izpoved, ko sem pred kratkim ležal na smrt bolan v bolnici. Toda najgrjega greha nimam na vesti in ga ne bom imel nikoli. Judežev delež ni moj delež!«

»Torej med vami, ki ste zaznamovani, vlada resnična bratovska ljubezen, kakor je sicer ni mnogo na svetu. Je vendar tudi v vašem stanu nekaj vzvišenega, je ljubezen, ki trpi za brata celo krivico.«

»Je!« Tak je bil kratek odgovor Silvestrov, ki je sedel še vedno ponosno zravnčan, kakor bi izzival, češ, tu je tisto zdravo jedro v moji duši, ki še ni bilo ranjeno in ne more biti nikoli.

»Lepa je ta ljubezen in občudovanja vredna. Kje njen izvor, kaj sodite, Silvester?«

»V trpljenju!«

Za hip sva oba molčala, Silvester je prvi izpregovoril in vneto dokazoval, da je trpljenje edina veriga, ki zveže ljudi, da drže, kakor bi bilo pribito, in ne izpuste, naj jim gre za kri in za glavo.

»Poznam jaz tiste marnje, kakor jih pišejo po svetu vse križem, da se prično nebesa, ko bomo vsi siti in vsi bogati. Nikoli ne bomo čakali tega paradiža. Zakaj za paradiž je prva roža ljubezen in to taka ljubezen, ki ni samo koncem jezika, ampak je napisana na žuljih roke in na utrujenem hrbtu. Take ljubezni pa pri presitih ljudeh ni in je ne bo.«

»Torej pravzaprav vi že včasih okušate košček paradiža, kadar ste lepo v ljubezni med seboj.«

»Ga, pa recite, kar hočete. Vselej, kadar sem sam prestrašan razdelil zadnji vinar in ga dal polovico tovarišu, se mi je srce tako sladko smejalo, da tega smeha ne kupi noben bogataš za suho zlato. Ni na prodaj! To pa tudi rečem, ko bi me po krivici gnali na vislice, ne bi občutil tolike grenke žalosti, kakor sem jo občutil, ko sem nalletel na izdajavca med nami.«

»Na izdajavca? Torej med vami tudi?«

»Ni jih mnogo, so pa! Ali naj vam povem še to zgodbo?«

Silvester in jaz — oba sva se ozrla na uro.

»Povejte!«

»Takale je bila.

Lepega pomladnega dne je Silvester delal kot kaznjenec na nekem vrtu. Od zemlje, katero je razgrebal, je prihajal čudoviti vonj po svobodni ravnini, po senčnem logu, po ravnem, duhtečem polju. Nad njegovo glavo je brstelo listje, po vejah so svatovali ptiči,

veseli in glasno razposajeni. Iz zemlje je kalilo seme, pod nebom so pa pluli jadrni oblaki — solncu naproti.

Silvester je kopal in razgrebal kakor mrtev stroj. Njegove misli pa so vasovale pri pticah na drevju, njegovo srce je koprnelo, kakor popje na rožnem grmu, in nev kročene želje so bežale pod nebom za hitečimi oblaki. Zgrabilo ga je nenadoma. V jutru ni nič mislil na to; ali sedaj mu je zastala lopata. Ozrl se je naokrog. Paznik je dremal ob izpraznjeni steklenici . . . »Prostost!« je zahrepenelo in zakričalo njegovo srce. Zazdelo se mu je, da se mu razvijo peroti, da bo bežal z oblaki in zapel s pticami.

Nič več ni pomišljal, nič več se ni oziral na paznika. Skočil je čez zid in bežal po razoranem polju proti gozdu. Ljudje so ga videli, pa so se oprli na motiko in na rovnico ter ga veselo gledali. Nihče mu ni zastavil pota, nihče ni zamahnil proti njemu z orodjem. Šele pri gozdu mu je zastavil pot nekdo z dvignjeno roko. Toda begunec ga je podrl na tla, kakor vihar, ki ne vpraša za pot, in je utonil v temni smrekovini.

Po dolgem begu je Silvester omahnil na rjavi mah v skritem zatišju mračnega gozda. V srcu je donela pesem o prostosti, in je kljuvala bojazen pred zasledovalci. Noč. Niso ga izsledili. Begunec se je dvignil, kakor se dvigne ley na večer in iztegne naležane ude, da jih poizkusi za plen. Tudi Silvester jih je dvignil, tudi za plen — za najlepši — za svobodo, katero si bo moral sedaj priboriti. Sprejel je ta boj, sprejel ga s tisto ljubeznijo, ki za svoje življenje povživa sama sebe . . .

Tri tedne je begal po gozdih, spal podnevi v kotanjah in špiljah, hranil se s koreninicami in izprošenim koscem kruha, ponoči pa bežal kakor volk po šumah in samotnih potih.

In ubežal je preko meje in se utaboril med drvarji v globoki Bosni.

Tri leta so minula. Dosti je imel dela in dosti je imel skrbi. Toda človeško srce ni nikoli zadovoljno.

Begunec je utekel ječi, pa se je moral sam zapreti — ne za zid, ampak v črno šumo. Kadarkoli so njegovi tovariši navezavali potne svežnje, da gredo domov, do rodne zemlje, da se objamejo s svojimi, kadar so le-ti veselo zapeli in odrinili, tedaj je obšla Silvestra žalost, da je segel po žganjici in se napil do nezavesti. Tako je potopil žalost in jo umoril. Toda vsak mesec in vsako leto je glasno kričalo v njegovem srcu po domovini. Kadar je poslušal, kako so tovariši ob večernem ognju pripovedovali z ljubeznijo drobne drobtinice o domu, tedaj se je vselej Silvestru zahotelo s silo proč in nazaj, da vidi domovino, da se nasmeje s tistim smehom, ki ga ni nikjer drugod, da se naposluša govornice, kakor ga je naučila mati.

Brez svobode ni življenja — brez domovine pa ni svobode. Dobro je vedel, kaj ga čaka, ko prestopi mejo. Toda videl bo domo-

vino, prestal kazen in se napotil svoboden in vesel po njej, ki mu bo dala tisto pristrčno veselje, kakor ga ni nikjer.

Silvester, šaljivi zapravljivec, je nenadoma obmolknil med tovariši. Njegova sekira je udarjala kakor ura brez prestanka in brez utrujenosti. Na večer ga ni bilo v gostilni, zjutraj pa so predramili njegovi udarci celo pridne drvarje na ležišču.

Dva meseca se je tako godilo. Silvester je molčal, delal in štedil.

Nekega jutra je pa tičala njegova sekira zasajena v hlodu. Nikogar ni bilo, da bi jo izdrl in jo dvignil v težkem zamahu. Silvestra je vzela noč. Odšel je za hrepenenjem v domovino . . . (Dalje.)

Prof. Fr. Pengov :

Črna lisica.

(Konec.)

Ta barvna sličnost med živaljo in njenim prebivališčem ali počivališčem se kaže najočividneje tam, kjer nosijo večje zemeljske pokrajine enakomeren kolorit, enako lokalno barvo; take so zlasti neskončne puščave vročih pasov in nepregledne goljave zmernih in mrzlih krajev.

Tako nosi severna lisica (*Vulpes lagopus*), ki je manjša od naše, po leti pustinjsko-rjav jopič za kratkim smrčkom in širokimi ušesi. Isto velja za naše bratce hermelina, zajca in podlasico. Bela zimska barva bi jih med letom prehitro izdala žrtvam: gozdnim in planinskim kuram, hrčkom, rjavi poljski miši in podobnim živalim. Tudi veliki, pozimi belkasti severni jelen kaže po leti sivorjavo dlako. Brezštevilne pustinjske in močvirne ptice nosijo po leti na gornji strani kot tundra zelenkasto ali kot resje rjavo obleko, da jih ne zaloti tako brž bistro oko lisice ali kune, sokola in kragulja, snežne in velike sove. Kakor hitro pa se poslovijo ptice in odstopijo mesto trdi zimi, glej čudovite izpremembe na odru teh pokrajin.

Rjavi kožuh stanovitnih prebivavcev ne samo na skrajnem severu, ampak v mnogih slučajih tudi pri nas se izpremeni v svetlo belino.

V snežnobel kožuh zavita pohaja prijazna severna lisica po zmrzlem ledu na lov; snežnobel je arktični zajec (*lepus variabilis*), kakor tudi kosmati vladar severnih lednikov na bleščečem svojem tronu (*ursus maritimus*). Pa ni nam treba hoditi po zglede božje Modrosti tako daleč.

Napoti se sicer oprezno, a vendar s pogumom v slovenske planine, mladi moj turist! Ukrepí se ti mišičje, zjekleni ti v trudu volja, vname se ti srce ob pogledu na lepoto slovenske zemlje,

te podobe raja in prevzame te živahnejša želja, delati za ta lepi dom, trpeti zanj in žrtvovati zanj in za Njega, ki ga je ustvaril, če treba zadnjo kapljico potu, pa tudi krvi. Na tem potu ti pride na spregled morda planinski zajec in planinska snežna jerebica ali belka (*lagopus alpina*) v prekrasnem limbarjevem odelu. Isti zakon velja za visoke planine tirolske in šviške, kakor švedske in sibirske, oddaljene od nas na stotine milj.

Čudno pa je, da ohranijo nekatere živali, ki prebivajo s planinskim zajcem in jerebom vred po visokih planinah, vendar tudi pozimi svojo temno barvo poletne obleke. To je predvsem svizec ali marmotica iz savojskih planin, ki ne priznava sezone v obleki. In čemu tudi? Saj prespi celo zimo zavarovan pred sovražniki v globoki temni votlini, ki je njegovo najboljše varstvo. Brez namena ne najdeš stvarce v naravi.

Planinski zajec, ki predirja pozimi velike daljave preko bleščečega snega, da si poišče bornega brstja in drevesne skorje za hrano, ima snežnobel kožuh, divja koza pa v ravno tem času izpremeni sivo barvo svojega stasa v bolj temnorjavo. Zopet zagonetka, kajne?

Že davno je bil ugledal kozel na straži turista iz velike daljave, dočim smatra hribolazec njega za kamen ali mrtvo skalino; kar ga opozori ropotajoče kamenje na čredo divjih koza, ki beže; seveda — zdaj jih vidi! Gams dobi pozimi črnorjav suknjič zato, ker so skalne stene pozimi vsled dežja in drugih padavin tudi temnejše nego poleti ob pripekajočem solncu.

Pa pustiva mraz in sneg in stopiva prek sredozemskega morja v vročo puščavo! Podobno prizorišče! Puščava je oblečena v bledorumeni odejo, istotako njene rejenke izmed živalstva. Peščeno-rjava, prsteno-siva, isabela-rumena, rdečkasta barva so glavni tonovi načini strahovitih puščav vroče Azije in Afrike.

Peščeno-rumen je kožuh berberskega leva, ki preži ob robu Sahare med rdečkasto-sivim kamenjem na plen ali potuhnjen na tla ždi v rjastem ločju ob laguni, bleščeči v jasni mesečini, pripravljen vsak hip skočiti na čredo antilop, ki se bližajo z razprtimi uhlji in skrajno previdnimi nožicami zaželjeni mlakuži, da ohladijo izsušene jezike. Isti rumenkasti kožuh je značilen za kratkodlakasto, a dolgouho pustinjaško lisico (*vulpes cerdo*), puščavskega zajca in risa (*karakala*), ki je najlepše ogledalo svojega bivališča glede barve. Celo kuščarji in kobilice (*saranče*) menjavajo po svojem bivališču barvo.

Kaj bi tudi počel afrikanski bratec našega risa brez varovalne barve v puščavi! Kje bi dobil potrebne hrane? Svoj plen: pustinjaške kure in škrjance, brzonoge deževnike in skakače (miši) itd., vso to plaho živad zalezuje in dosega karakal v svoji izborni lovski monturi prav lahkotno.

Pustinjsko barvo nosijo razne vrste puščavskih miši in skačev (*Dipus aegyptius*, *D. sagitta*, *D. jaculus*), ki jih prav lepo opazujejo karavane, kadar skačejo živalice kot strela na svojih dolgih štulah preko peska.

Ravnotako prsteno-rumene so velike, jelenom podobne antilope in gazele afriške puščave; celo velblod in dromedar, ti ladji puščave, nosita grobo dlakavo, blede puščavsko odejo. Peščeno-rumeno je legalna barva vroče pustinje!

Ko bi hoteli zasledovati take zglede še naprej ter jih izčrpati, bi ne prišli skoro do konca. V pestrobarvani džungli bi morali zasledovati krasno progastega tigra, ki ga zgreši najbolj vajeni lovec na par korakov daljave vsled prevelike enakoličnosti barev; pri nas pa posnemajo gozdne miši, veverice in lešnikarice natančno barvo gozdnih tal.

Potopiti bi se morali pri natančnejem raziskavanju celo v morske globočine in tudi iz teh bi se nam odzivali isti neizpremenljivi zakoni narave. Nezmožne živali, ki nimajo drugega orožja, imajo prozorno stekleno barvo. Morski klobučnjaki, sagite, rotarije, ktenofore in druge živali so popolnoma prozorne, zato v vodi skoro nevidne. Celu morske ribe, pa tudi sladkovodne imajo svojo varovalno barvo. Mnoge imajo srebrno-svetlo spodnjo stran, da se vjemajo z vodno površino (ako gledaš na njo iz vode navzgor), na kateri odseva svetlo solnce, gorenja stran telesa pa je ne samo pri ribah, ampak tudi pri drugih vodnih živalih (tjulenju, mrožu, galebih) temna, kakor je temna morska površina, kadar jo opazuješ od zgoraj.

Stal si morda že na mostu ali na bregu in imel pred seboj ščuko, vsaj komolec dolgo, ki je stala mirno v vodi. Kako lahko si jo prezrl in kolikokrat ti je odfrčala izpred oči, preden si se dobro zavedel. Kako vse drugače bi bilo, ko bi imela ščuka bel hrbet in sivo-zeleno podtrebušje ali ko bi nosil zajec bel hrbet in sivo spodnjo stran! Kako urno bi ju opazili sovražniki in pohrustali!

Tako smo videli, spremljajoč črno lisko na posameznih etapah njenega življenja in brskajoč po okolici njenega domovanja — mavniškega bazarja —, da se nahaja v naravi vsepovsod, od jajca in mladička v gnezdu skozi dolgo vrsto tekajočih mladičev v raznih barvah pa do odraslih živali različnih delov sveta in pokrajin najlepši red. Povsod načrt, nikjer slučaj; povsod smoternost, nikjer slepega brezumja; povsod zakonitost, nikjer samovolje; povsod okusna lepota in varstvena harmonija barev!

Kdo si drzne še dvomiti, da deluje in vlada tukaj premoder in premogočen Gospod, kojega postave, „naravni zakoni“, obstajajo neizpremenjeni že tisočletja in ki se teptani maščujejo takoj nad prestopnikom samim? Le nerazum, prepojen z apriornimi predsodki, more trditi, da provzročajo mehanske sile brez umnega principa

smoterne učinke, zlasti take, ki so preračunjeni za bodočnost, n. pr. naprava gnezda, valjenje jajec, nasprotna rast korenice in stebelca pri semenu hrasta in bukve!!

Le norec pravi v svojem srcu: „Ni Boga!“

M. Štular:

Svetovne uganke.

(Dalje.)

Materialisti so se s svojo modrostjo zaleteli in niso mogli rešiti važnih življenskih vprašanj. — Du Bois-Reymond jim je stavil uganke, ki so jim sapo zaprle in niso vedeli odgovoriti drugega, kakor »ignoramus et ignorabimus!«

Du Bois-Reymond je obenem izjavil, da pred temi ugankami ne kaže izbrati drugega, kakor pironizem ali pa supernaturalizem.

Pironizem se imenuje nauk starogrškega filozofa Pyrrhona, ki je trdil, da so nam stvari nerazumljive, nedoumne in da je torej najbolje, vzdržati se o njih vsake sodbe. Supernaturalizem (lat. super naturam = nad naravo) pa je naziranje, ki trdi, da je poleg vidnega sveta tudi nevidni, nadnaravni svet in da biva nadnaravno bitje, ki je dalo vsemu vidnemu svetu obstanek in red: to naziranje je krščansko.

Torej ali pironizem z geslom: ne moremo spoznati, — ali supernaturalizem z geslom: credo in unum Deum — factorem coeli et terrae.

Ko so videli, kako se je materializem s svojim bahanjem urezal, ter spoznali, da je edino logična Reymondova alternativa, so se mnogi odločili za nazor Pyrrhonov: mi resnice spoznati ne moremo — ignoramus — ἀγνώσκομεν! Odtod so dobili ime »agnostiki«. K supernaturalizmu, ki bi jim dal jasen odgovor na svetovna vprašanja, se niso hoteli zateči, ker jim preveč diši po krščanstvu, torej so rajši ostali v negotovosti in nevednosti — z vednim »ignoramus« na jeziku. — Njim je samo to res, kar spoznajo na podlagi izkustvene vede, torej to, kar je naravoslovna veda dognala kot resnično, o vsem drugem pa dvomijo, nočejo nič vedeti ali naravnost zanikujejo.

Kako bi mogla dati izkustvena veda resničen in zanesljiv odgovor o postanku sveta ali o postanku gibanja, življenja, čutenja in govora, ko nima niti prič, niti pisanih dokazov iz one davne dobe?! Agnostiki ali pozitivisti tega niso izkusili, torej po svojem principu o tem tudi govoriti ne morejo. Ravno tako ne morejo govoriti o pomenu in namenu človeškega življenja. Vsi namreč, ki živijo, še niso umrli in torej nimajo skušnje, ali je posmrtnost ali je ni.

In kako važna so vendar ta vprašanja za življenje! Kako je n. pr. Tolstoj iskal resnice; sam piše o sebi: »Čutil sem, da ne morem več živeti. Neka nepremagljiva moč me je gnala, da tako ali

tako vržem življenje od sebe. Skril sem vrv, da se ne bi zvečer, ko bi bil sam, obesil na sobne duri ali na omaro. Tudi na lov nisem več hodil s puško, da me ne bi premagala skušnjava. To je bilo takrat, ko sem imel vsega, kar bi se komu zdelo potrebno za popolno srečo.«

Študiral je vse mogoče znanosti, da bi izvedel resnico o svetu in namenu človeškega življenja, pa ni je našel v znanostih. Sam pravi, da je znanost dognala le praznoto in brezmiselnost življenja. — Končno je prišel do prepričanja, da brez vere ni mogoče živeti, da je vera moč življenja, da človeštvo živi le od vere: ker veruje, sicer bi se pomorilo. Pravi dalje: »Vrnil sem se k veri, ker brez nje nisem našel v življenju ničesar, prav ničesar, kakor propast. Zato mi ni bilo mogoče zavreči vere.«

Tako govori ta veleum, ki je imel vsega dosti in je bil globoko izobražen, a ni bil srečen, ker si ni znal odgovoriti na uganko: »čemu živim?«

Moderne — izkustvene (empirične) vede ne znajo torej odgovoriti na življenjska vprašanja drugače, kakor z »ignoramus«.

Poglejmo pa nekoliko, kaj govore o tem resni možje učenjaki. Ne mislimo podajati tukaj dolgoveznih teorij, ampak doteknili se bomo posameznih svetovnih ugank le v toliko, v kolikor so praktičnega pomena za življenje.

Prva uganka: »Kaj je bistvo materije in sile«, je bolj teoretičnega pomena. Zato ne bomo o tem natančneje govorili, ker je deloma premalo praktično za življenje, deloma za mnoge naše bravce še pretežko in tudi precej dolgočasno.

Veliko bolj važna pa je druga »uganka«, namreč: kako je nastalo prvo gibanje?

Tukaj bodi povedano, da ne pomenja izraz »gibanje« samo premikanje kakega telesa v prostoru, ampak tudi vsako nastajanje in izpreminjanje.

Tako vidimo, da se na svetu vse giblje. Pod zemljo nastajajo kristali in kapniki čarobnih oblik, da se jim čudi človeško oko.

Tam se v kotlinah nabira deževnica, odkoder vre voda na dan ter teče v studencih, potokih in rekah v jezera in morja. Iz morja pa se dviga potom izhlapevanja v zračne višine, plava na suho nazaj in pada kot dež, sneg ali toča na zemljo ter zopet pronica v podzemeljske kotline. Odondod pa zopet ponavlja svoje potovanje po suhem, po morju in po zraku. Nikdar ne miruje, vedno se giblje in potuje.

Na zemlji zopet: iz neznatnega semena klijejo rastline, rastejo, cveto, rode sad skoz več ali manj let. Naposled opešajo, vsahnejo, strobnejo in se izpremene v prst; če jih človek prej ne poseka in porabi v svoje namene.

Vsak vé, kako se vrše izpremembe v kraljestvu živalstva, vé pa tudi, kako se gibljejo in oživljajo lepo narodo, ki bi bila brez njih nekako pusta in mrtva in dolgočasna.

In kaj bi govorili še o človeku; saj vidi vsak sam na sebi in v svoji okolici, kako se umika rod rodu, kako se vse rodi, raste, se stara in umira.

Naša zemlja sama ne miruje, ampak se neprestano vrti okoli svoje osi in okoli solnca. V vsaki sekundi napravi približno pot 29 km. Kajne, neznanska hitrost!

Razvalina gradu Dürnstein.

Tudi vse ostale zvezde se gibljejo vsaka krog svojega solnca. Zvezdoslovci pa uče, da tudi posamezna solnca, ki sicer mirujejo z ozirom na svoje ozvezdje, ne stoje pri miru, ampak se tudi gibljejo v neizmernem svetovnem prostoru in njihova ozvezdja z njimi.

Povsod torej gibanje in izpreminjanje! Odkod to velikansko, neumorno gibanje? — Kadarkoli vidimo, da se kaka stvar giblje, takoj vprašamo po vzroku: kdo jo premika? Ta vzrok zahteva

zdrava pamet. Če že iščemo vzrok gibanja pri malenkostnih stvareh, koliko bolj pri tem velikanskem »stroju« v vesoljstvu. — Kdo je torej vse to razgibal?

Materija sama se ni, ker je vztrajna ali »lena« ter miruje, dokler je kdo ne spravi v gibanje. To velja tudi o vsakem atomu (najmanjšem delčku materije). To se uče že četrtošolci v fiziki: »Vsako telo hoče vztrajati v stanju, v katerem se nahaja; ako miruje, hoče ostati mirno; da se začne gibati, treba je posebnega zunanjega vzroka.« (Senekovič, Fizika str. 103.)

Poslušajmo še, kaj pravi že večkrat imenovani Du Bois Reymond: »Ker gibanje ni bistveno materiji, velewa zakon vzročnosti, da ali vzamemo večnost gibanja ali pa moramo priznati bivanje nadnaravnega bitja, ki je dalo gibanju materije početek«, ki je torej dalo mrtvim in mirujočim atomom sunek k skupnemu združevanju.«

Že Aristotel (384—321 pr. Kr.) je učil, popolnoma v soglasju z današnjo moderno izkustveno vedo: 1. da se ne more nobeno mirujoče telo začeti samo od sebe gibati in 2. da se nobeno telo ni prvotno vsled svoje narave gibalo, ampak mirovalo.

V pojasnilo n. pr.: kamen na cesti po svoji naravi miruje, se ne gane. Čudež bi bil, ko bi sam od sebe začel po cesti tekati ali po zraku frčati. Če ga vidimo po zraku leteti, takoj nezmotljivo sklepamo, da ga je nekdo zalučal, četudi dotičnega ne vidimo.

Da bi se materialisti izognili sitnemu vprašanju, kdo je svet razgibal, so si pomagali z večnostjo, ki sicer tako malo vanjo verujejo. Rekli so: gibanje je večno.

Pa tudi s to trditvijo niso imeli sreče. Du Bois Reymond sam jim je zabrusil: »Če ni bilo izpočetka gibanja, ne moremo najti zadostnega razloga za prvo gibanje, razen po nadnaravnem vplivu. Temu pa ni prostora v svetu vaših idej. Če pa si mislimo, da se je materija od večnosti gibala, se že a priori odpovemo vsaki razlagi.« To se pravi po domače: če se ni materija v začetku gibala, moramo priznati Boga, ki jo je razgibal. Če ga nočemo priznati, moramo trditi, da se je materija od vekomaj gibala. To je pa samo otročji izgovor, ki ga ne moremo razložiti. Če bi se bila od vekomaj gibala, bi ji moralo gibanje biti bistveno, tako da ne bi mogla mirovati, ampak se vedno premikati. Pa je ravno narobe res: po svoji naravi vsako telo miruje in se premika le, če ga kdo drugi premakne! Samo se ne more!

Zadnji čas je spisal dr. Branca, vseučiliški profesor v Berolinu, razpravo »Über den fossilen Menschen«. Tu med drugim naravnost trdi, da je na podlagi dosedanje fizikalčne znanosti ničevno in brezuspešno dokazovati, da bi bil svet večn. — Pravi dalje, da ne morejo empiristi na podlagi svoje znanosti nič vedeti, ali je svet ustvarjen ali je večn — ignoramus.

Učeni naravoslovec jezuit Wasmann pa v kritiki omenjene razprave izpopolnjuje Brancovo misel in pravi:

»Na podlagi nam znanih naravnih zakonov je mnenje o večnosti sveta nemogoče. Ker je nemogoče, da bi bil svet večni, je torej moral nastati v času. Sam se ni mogel narediti, ker ga prej ni bilo; torej ga je moral narediti nekdo drugi, ki je bival od vekomaj. Bivati mora torej najvišje duhovno bitje, Bog, ki je s svojo vsemogojnostjo svet ustvaril.«

S tem pa ni rečeno, da je takoj v začetku ustvaril svet tak, kakoršen je sedaj, ampak: ustvaril je materijo, spravil jo v gibanje in ji dal vse druge naravne zakone, po katerih se je polagoma razvijala in razvila do sedanjega stanja. (Dalje.)

Prof. L. Arh:

Literarni pogovori.

(Dalje.)

Najlepše urice dijakovega življenja, počitnice, so pred durmi. Namenjene so počitku, telesnemu in duševnemu. Kdor se je pošteno trudil med šolskim letom, jih tudi zasluži. Latinsko bi jim rekli *feriae -arum* (primeri: *dies fes-tus*, nemško *Ferien*, *Fest*) = dnevi počitka, prazniki. A predstavimo jih rajši z besedo *otium -ii*, ki pomeni: prost čas, delopust, mir, ukvarjanje z literaturo. Seveda ne bomo rabili te lepe besede v slabem pomenu = brezdelica, lenoba!

Pameten počitek in ukvarjanje posebno s slovenskim leposlovjem, to naj bi bil namen dijakovih počitnic. *Utile in dulce*, koristno in prijetno, oboje! Domače, posebno kmetiško delo naj bo ljubo dijaku. Kako mu utrdi in poživiti telo! Poleg tega pa naj bi se z ljubeznijo in navdušenjem pečal z našimi pisatelji. Seveda niso vsi za vsakega. Izbire, pametne izbire je treba in preišljenega načrta. Glavne reči za to poda šola. O počitnicah pa se dijak lahko poglobi v stvarino, znano mu iz šole. Časa ima dosti. Samo previsoko naj ne sega. Smešno bi n. pr. bilo, da bi se lotil nižjegimnazijec Prešerna, ki ga ne more razumeti. Vse ob svojem času! Za nižjegimnazijce bi priporočal Gregorčiča in Erjavca. Ta dva berite in študirajte pazljivo. Ne bo vam žal, naučili se boste mnogo!

Dijaki višjih razredov si bodo pa znali sami izbrati svoje čtivo, katerega pa seveda ne bodo omejili samo na slovenščino, temveč se bodo po možnosti ozirali tudi na klasična dela drugih narodov, Slovanov, Nemcev, Italijanov, Francozov.

Pa popotovanja po lepi naši domovini ne pozabite!

Naj vam bodo plodonosne počitnice v vseh ozirih! Tudi našega lista ne pozabite. Upam, da ga bodo počitnice obogatile z različnimi doneski in pridelki.

Šentroški. Niso napačne pesmice. Fantazijo imate; tudi oblike ne morem preveč grajati. Pile bo pa pač še treba, predno bodo godne.

»V mraku« je sličica, ki nas spominja na mnogo znanih pesmic, posebno zadnja dva verza. Sicer se pa zdi, da je narejena po kaki sliki: Večer ob morskem bregu.

V večernem, hladnem vetru
valovi se igrajo,
in topoli ob bregu
skrivnostno šepetajo.

V čolnu ribič pesem
večerno si prepeva,
da zadoni v bregove
in spet nazaj odmeva.

Vojni spomenik pri Dürnsteinu.

Primerjajte znano narodno (Vilharjevo) »Po jezeru«!

V čolnu glasno
se prepeva,
da odmeva
od gore.

»Valovom« je naslov drugi pesmici. Prva verza druge kitice sta slaba, ker primera zelo, zelo šepa. Tudi začetek tretje kitice je nepričakovan. Čemu: »Toda, vali?« Kje je tu kako nasprotje? Ni utemeljeno.

Zdi se mi kot sebi	Venomer kot deve (!)
gledal bi v srce,	se poljubljate, (!)
ko se misli v vaše	polni sanj v daljavo
bajnosti vtope.	se izgubljate.

Toda (!) vali, kdo vam,
kdo je gospodar?
— In črez (?) srce moje? —
Hud, strašan vihar.

Glede na zadnjo kitico primerjajte Prešernovo »Kam?«

Ko brez miru okrog divjam,	Prašajte raj' oblak nebá,
Prijatli prašajo me, kám.	Prašajte raji val morjá,

Kadár mogočni gospodár
Drvi jih sèmtertjè vihar.

Kajne, kolika podobnost in razlika!

V tretji pesmici »Ob morju« očitata valovom, da se ne zmenijo za vas in gredo mimo vas, kakor so šli dolgi veki mimo Atene na Akropoli, ne zmeneč se zanjo. V čem sta si pa vidva z Ateno podobna? V tem, da se narava ne spremeni za vaju in gre svojo pot naprej? V tem smo si pa vsi ljudje strašno podobni. Čujte, kako nam to lepo pove S. Jenko:

Ko je solnce vstalo,	Solnce mi je reklo:
dajal sem mu hvalo,	»Tebe, rož ni bilo,
da na oknu rože	ko mogočno z neba
mi je obsijalo.	zemlji sem svetilo.

Ti kot rosa zgineš,
jaz pa bom ostalo,
grob ti obsevalo;
revež, hrani hvalo!

Krasno je opisal isto nasprotje (primeri tudi glede nasprotja znano njegovo: Zima) v sledeči pesmi:

Mlade hčere truplo	Kar oko doseže,
črna jama krije;	smeje se narava,
poleg jame mati	pómlad po grobovih
bridke solze lije.	cvetje razsipava.

V joku svojo zgubo
človek Bogu toži;
slavec, drobní slavec,
pa vesele kroži.

Tu je vse drugače uporabljeno nasprotje, nego pri vas.

En tak zgled nam več pove nego cele strani še tako učenih razprav. Tu se lepota kar čuti.

Četrta pesem »Sama v pomladi« je zelo lepa, ima naroden motiv, a žal, da ni za naš list.

Učite se pri pravih pesnikih, opazujte naravo, in pilite svoje pesmi, pa ste na pravi poti. Upam, da nas ne zapustite!

Prof. Fr. Pengov:

V kraljestvu perunike.

Znan vam je rek: *Ἀριστον μὲν ὕδωρ* (Ariston men hydor), v o d a je najboljše, in tudi to, da je resničen.

Vode je treba, pa si zaželi kave, mleka ali vina.

Potrka jmo pa enkrat pri lepi povodni peruniki in oglejmo si, kaj zna ona napraviti iz vode!

V kraljestvu perunike.

Brezštevilnim stvarcam je voda mati in prababica, tako tudi peruniki. Iz tropredalaste glavice padajoče seme vzame takoj v oskrb in ga spravi v zibelko, v mehko blato na dnu. Ker dete še ne more samo jesti, mu pomore zopet rednica; ona da spavajočemu kalčku piti, da se zbudi, steza ude na vse strani in razžene lupino. Najpreje se prikažejo na dan nožice, koreničica, ki se usidra lepo pokonci v mehkiem grezu in nato se stegnejo proti nebu ročice, brsteč kakor v zahvalo za novi dan življenja. Mati jima donaša v obilici vsega, kar utegneta rabiti: tu nekoliko ogljenčeve kisline, tam miligramek apna, potem zopet prigrizek kremenca, da dobita otroka krepke koščice itd. Mladič raste in se odebeli v krepko koreniko, ki požene liste in stebila — pred teboj stoji perunika ob vodnem bregu!

Sicer nosi perunika na strani meč v svojem listovju in to že od pradavnih časov, tako da prekaša v izdelovanju orožja Tubalkajna, najstarejšega patrona kovačev; a pod jeklenim oklepom ji bije vendarle prijazno čuteče srce. To srce pokaže vso svojo lepoto v dobi cvetja.

Dokler hodi perunika na hrano v »Ljudsko kuhinjo« k vodi, nareja samo liste; pomoči, prijatelj, ki umeš slikati, čopič samo v vodo in stavim, da mi ne naslikaš niti teh, še manj pa kak cvet! Poznaš pa krasno mavrico in veš, da nastanejo njene čudolepe barve, ako sije solnce na rosno kapljico. Gotovo si si že želel, da bi mogel napolniti torilce z mavričnimi barvami, kajti lepše so od vseh karminov, ultramarinov in cinobrov. Perunika je iznašla umetnost, da pri svojih akvarelnih slikah ne potrebuje ničesar, razen H₂O in solnčnih žarkov. Nasrka se svetlega solnca, primeša vlažno-toplega zraka in nekega jutra se blišči sredi med jasnim nebom in med vodno površino zlatorumen cvet, tako živ kot plamen, stkan iz vode, zraka in kristalnočistega solnca.

Še gizdavejše so sestre povodne perunike; te niso zadovoljne z enobarvno zlato obleko, ampak odsevajo na njej vso bujno pestrost nebeške lestvice. Nekatero se leskečejo v dražestni modrini (*Iris germanica*) ali v škrlatu, mnoge združujejo v sebi in se šopirijo v vseh možnih niansah raznih barev; odtod tudi družinsko ime »Iris«, t. j. mavrica.

Zato ne kaže črnolasa naša japonska gospodična nikakor slabega estetskega okusa, ako si je zbrala v svojem vrtnem paradižu za svoje glavne ljubljenske ravno razne irideje. Kakor Angleži v svojih pokrajinskih parkih, tako ljubi tudi sin solnčnega kraljestva (Kina) ter devojka iz cesarstva krizanteme (Japan) v svojih vrtnih nasadih obilno vode, studenčkov, bazarjev in jezerc. Ob njihovih bregovih pa občuduje tudi najbolj razvajeno orientalsko oko mnogo-liko lepoto japonskih ljubljensk — iridej.

Varijetet te cvetlice, ki v obliki svojega cveta nima več para, je brez števila. Če te pa mika lepota iridej, ki jih vidiš pred seboj in se ti roka stega željno po njih, ti moram zaklicati: Festina lente! Še živé stare pravljice, ki vedo toliko povedati o vodnih vilah, prebivajočih v močvirnem bazarju, sredi cvetlic in ločja. Njihova gorenja polovica je ljubezniva devica smehljajočega obraza, spodnji del pa je pretvorjen v ribo z nelepno repno plavuto. S sirenskim glasom zapeljavajo ljudi k vodi, da jih potegnejo nato zavrtno v mokri grob. Teh vodnih devic najlepša prisposoda je perunika! Če se daš zapeljati, dragec moj, lepemu njenemu obrazu, če se stegne neprevidna roka hrepeneče po njej, kako lahko prezreš goljufno brezdno močvari in se pogrezneš v kalno valovje! Tu notri se čuti domačega le strupen močerad, leni krap, požrešna ščuka, gnusna ličinka libelule (kačji pastir), človeka z idealno dušo pa naj veseli le to, kar je

višje gori v čisti vodi in cvetje lepih rastlin, ki obrača svoje glavice proti nebu. Zato se ne bližaj brez skrbi iridejam, prosi raje starega Šimna, prijaznega ribiča, da te vzame v čoln in prepelje v sredino veličastnega bajarskega cvetja.

Ko odrineta od brega, ti pripoveduje to in ono o peruniki, zakaj ona je ljubljenska starčeva. »Kjer biva ribič, tam cvete tudi vilina cvetlica,« zatrjuje; »nekoč je cvela tudi na mestu, kjer stoji zdaj mesto Pariz. Tam je bilo svoje dni majhno ribiško selo ob močvirnih bregovih Sene (Seine). Selce je postalo središče Francije in v spomin na to so obdržali Francozi kot grb: tri cvete perunike na modrem polju.«

Lahni čolniček drsi mej tem tiho preko gladke površine. Mimorede nas pozdravljajo vsepovsodi tovarišice iridine. Prvi mej temi se nam klanja kolmež, podoben peruniki po listih in korenu; a razcvetje njegovo je preprost zelenkastorumen bêt, ki pa zato toliko prijetnejše diši. Doli pod vodo, na bajarjevem dnu se razprostira nežnozelen gajek žabjega lasu (*Callitriche*), rogatka (*Ceratophyllum*) in jezerolista (*Myriophyllum*). Sredi vodne gladine plavajo dristavci ali skrakoni (*Potamogeton*) in rašek (povodni oreh, *Trapa natans*) in vodna resa (*Lemna*) tvori zibajočo se odejo, ki vztrepeče pri vsaki sapici in se umakne vsakemu sunku nagajajočega vetra. Višje kvišku molijo strelna zeljce (*Sagittaria*), vodni trpotec (*Alisma Plantago*), listi rumenega plučnika (lokvanj, *Nuphar luteum*), kislica in dresni (*Polygonum*) — še višje vodni mišjek s finimi listi, potem omahljivi mešiček (trska, *Phragmites*) in podobni.

Vsi ti so dvorjani in dvorne dame v kristalni palači povodne perunike (*Iris Pseudacorus*), a sama je zlata kraljica med njimi. Modri in zeleni kačji pastirji z donečimi imeni à la *Calópteryx*, *Libellula*, *Aeschna* so njeni brzoteki poslanci, trsna penica (*Acrocephalus*) ji preskrbuje glasen koncert in mušice se lahkotno sučejo kot dvorne baletke. A nekatere izmed njih so prevzele tudi ulogo janičaric in ne trpijo, da bi se zabaval kdo predolgo nad njihovim plesom. Predno si se dobro zavedel, že čutiš, da te je zaskalelo na zapestju, — in zdaj na čelu — oho! celo nosu niso prizanesle. Če nočeš priti domov zabuhlega obraza, natrgaj si urno šop perunik, zabrni proti bregu in oglej si cvetlice, ki so tudi morfološko zelo interesantne, natančnejše doma, kjer te nihče ne moti!

Josip Logar:

Radovan.

Zaloigra v štirih dejanjih. — Slika iz kmetiških uporov v 16. stoletju.

(Dalje.)

I V. d e j a n j e.

Gozd.

1. prizor. Stotnik in župnik.

Župnik. Nesreča strašna je zadela moje ljudstvo. Gospod stotnik, usmilite se ljudi! Pomagajte s svojim vplivom, da odpusti gospod polkovnik ljudem.

Stotnik. Jaz vam odklanjam vsako pomoč!

Župnik. Ljudje so bili polkovniku in nadvojvodu vselej zelo vdani.

Stotnik. Hinavci! Dejanja govore drugače. Glejte nesrečo, ki bi jo bili lahko vi preprečili!

Župnik. Gospa je opozorila dovolj zgodaj graščaka. Tudi vas je oskrbnik opozoril na nevarno gibanje.

Stotnik. A kdo bo verjel besedam strahopetega oskrbnika!

Župnik. O, jaz sem opozarjal leta in leta, naj grajski spoštujejo Boga in čednost, če hočejo, da bodo tlačani spoštovali nje in njihove ukaze. Zaničevalci božje in človeške časti naj se boje vsikdar narodovega sovraštva, ne da bi jih moral šele duhovnik opozarjati na nevarnost.

Stotnik. Vi se potegujete za upornike? Nehajte s svojimi prošnjami!

Župnik. Ah, vi se nas ne usmilite. Gospod polkovnik nam gotovo milosti ne odreče. (Odide.)

2. prizor. Stotnik, vojak.

Stotnik. Ste že vse polovili?

Vojak. Ne — kmetje so z nova napadli. (Zunaj se slišijo streli.)

Stotnik. Kdo vodi vojake?

Vojak. Gospod poročnik. Radovana hočejo rešiti. (Odideta.)

3. prizor. Ljubimir, Stojan, Jernej.

(V ozadju se sliši streljanje.)

Stojan. Ljubimir — je že prišel kdo do Radovana?

Ljubimir. Ne! — Od zadaj nas potiskajo vojaki.

Stojan. Prerini se do Radovana — midva z Jernejem bodeva zadrževala vojake. (Ljubimir odide.)

4. prizor. Stojan, Jernej, vojaki.

Miško. Udajte se!

Stojan. Nikdar! (Stojan in Jernej ustrelita, en vojak pade; ostala vojaka usmrtita Stojana in Jerneja.)

5. prizor. Prejšnji, poročnik.

Poročnik. Na tej strani se tudi še ustavljajo? Mrtve odnesite! Sem se naj zbero ujeti. Polkovnik pride sem. (Vojaki to store in odidejo za poročnikom.)

6. prizor. Stotnik, pozneje vojak.

Stotnik. Sedaj bo konec! — Nekaj jih dam obesiti, to bo že vplivalo. Le strah izda pri teh nizkih dušah.

Vojak. Gospod stotnik!

Stotnik. Prihajaš od polkovnika?

Vojak. Da, od gospoda polkovnika prinašam povelje, naj se ne zgodi ujetim kmetom nič žalega.

Stotnik. Kaj?! Jaz sem že ukazal poročniku, naj glavne voditelje upornikov hitro obesi, drugim v strah!

7. prizor. Prejšnji, župnik.

Župnik. Strašno! — Gospod stotnik, imate li za to kak ukaz od gospoda polkovnika?

(Stotnik ga ježno in zaničljivo pogleda.)

Vojak. Gospod polkovnik tudi naroča, naj gospodje častniki pomirijo ljudi z lepa in jih zagotove pomiloščenja, ako — — —

Stotnik. Nemogoče!

Župnik. O hvala večnemu Bogu!

Stotnik. Prezgodaj ga hvališ! (Vojaku.) Gospodu poročniku izroči hitro polkovnikov ukaz, če že ni prepozno. (Vojak odide.) Polkovnika pa poučim jaz bolje, ako so ga preslepile vaše prošnje in gospejina prenagljena mehkosrčnost. (Odide.)

Župnik. Revno ljudstvo, če te bodo sodili taki možje, ki te ne razumejo v tvoji bridkosti! (Odide.)

8. prizor. Častnik, vojaka z ujetima Jesenkom in Meteljkom.

Vojak. En sam poizkus pobegniti vaju stane življenje.

Častnik. Kje imate Radovana?

(Vojaka se spogledata.)

Miško. Saj sem vendar dobro meril in zadel — padel je tudi. Kaj ta še živi?

Meteljko. Plačan morivec!

Jesenko. Kdo ti bo plačal zdaj izgovorjen denar, ko ni več oskrbnika? Fej!

Miško (skoči proti Jesenku). Kmet, brzdaj svoj jezik!

Častnik. Miruj! (Jesenu.) Govori, kaj veš o oskrbniku in tem-le?

9. prizor. Prejšnji, Albert.

Albert. O tem dogovoru pa vem jaz marsikaj, gospod poročnik.

Častnik. Tudi ti? — Vzemi jima orožje — in z menoj! (Odidejo.)

10. prizor. Stotnik, polkovnik.

Stotnik. Bojim se, gospod polkovnik, da ne bo popolno pomiloščenje po nadvojvodovem namenu.

Polkovnik. Po nadvojvodovem namenu?

Stotnik. Nadvojvoda bi zatrl upor s silo in kaznoval upornike z vso strogostjo.

Polkovnik. Nadvojvoda je predobrega srca, da ne bi upošteval krivično namnoženega gorja ubogih tlačanov, ki so bili po brezvestnem ravnanju siljeni k temu koraku. Kolikrat je svaril nadvojvoda deželne stanovne pred mogočo ustajo. Silo potrebuje nadvojvoda sedaj drugje — in še premalo mu je bo. Turška armada je po številu veliko močnejša, nego naša.

Stotnik. Mislim, da se bo branil vsak stotnik sprejeti upornike v svoj oddelek — in to zdaj, ob vojskinem času.

Polkovnik. In vendar hočem tako. Pomilostim jih in uvrstim v našo armado. Ravnam po navodilih, ki jih imam od nadvojvoda, ki pozna neznosno stanje kmetov in jim hoče pomagati. Vě pa tudi ceniti te ljudi kot najbolj zanesljive vojake. — Povem vam, da sem bil v sredi teh mož še vedno najbolj varen v najhujši bojni nevarnosti. Radovan je s svojimi možmi stal kot skala, ko so se že umikale linijske čete s svojimi častniki.

(Dalje.)

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Dalje.)

Kako se igra pravilno odklonjeni gambit dame, nam kaže sledeča v mednarodnem turnirju v San Sebastianu 6. marca letos igrana:

Partija 44.

Beli: M. Vidmar. Črni: D. Janovski.

1. d2 — d4	d7 — d5	17. Sc3 — e4	Lb7 × e4
2. e2 — e4	e7 — e6	18. Ld3 × e4	g7 — g6 ? ?
3. Sb1 — c3	Sg8 — f6	19. Dh5 — f3	Ta8 — d8
4. Lc1 — g5	Lf8 — e7	20. Lg5 × e7	Td8 × d1 +
5. e2 — e3	0 — 0	21. Tc1 × d1	Te8 × e7
6. Sg1 — f3	Sb8 — d7	22. Td1 — d6 !!	Db6 — a5 ?
7. Ta1 — c1	Tf8 — e8	23. h2 — h4	h7 — h5
8. Lf1 — d3	d5 × c4	24. g2 — g4 !	h5 × g4
9. Ld3 × c4	a7 — a6	25. Df3 × g4	Da5 × a2
10. 0 — 0	b7 — b5	26. h4 — h5	Da2 × b2
11. Lc4 — d3	Lc8 — b7	27. Dg4 — g5	Te7 — a7
12. Dd1 — e2	e7 — c5	28. Td6 — d8	Ta7 — d7
13. Tf1 — d1	Dd8 — b6	29. Dg5 — f6	Db2 — a1 +
14. Sf3 — e5	Sd7 × e5	30. Kg1 — g2	Da1 — d1
15. d4 × e5	Sf6 — d7	31. Le4 — f3	in črni se poda,
16. De2 — h5	Sd7 — f8		

Sprejeti gambit dame nikakor ni poguben črnemu, ako pravilno igra — vendar se igralci (enak z enakim) ne spuščajo preradi v to varianto, ker ne zadenejo povečem pravega odgovora. V zgled partija 45., igrana v norimberškem turnirju 1896, in sicer kot najkrajša.

Partija 45.

Beli D. Janovski. Črni: E. V. Schallopp.

1. d2 — d4	d7 — d5	10. Lc1 — e3	b7 × c6
2. c2 — c4	d5 × c4	11. Sb1 — c3 !	Dd4 × g2
3. Sg1 — f3	c7 — c5	12. Lc4 — d5 ! !	e6 × d5
4. e2 — e3	c5 × d4	13. Da4 × c6 +	Ke8 — d8
5. e3 × d4	Lc8 — g4 ?	14. Dc6 × a8 +	Kd8 — d7
6. Lf1 × c4	e7 — e6	15. Da8 — b7 +	Kd7 — e6
7. Dd1 — a4 +	Sb8 — c6	16. Db7 — c6 +	Lf8 — d6
8. Sf3 — e5	Dd8 × d4	17. Le3 — f4	Dg2 × h1
9. Se5 × c6	Dd4 — e4 +	18. Ke1 — d2	in črni se poda.

Zelo se igra sedaj partija damskega pešca. Nima sicer na prvi pogled zviti kombinacij, ali le mala površnost pri otvortvi, ima žalostne posledice. Kako je igrati, uči se iz sledeče partije 46., ki je bila igrana v Lodzu dne 1. oktobra 1910.

Partija 46.

Beli: Rotlevi.

Črni: Salwe.

1. d2 — d4	d7 — d5	12. Sc7 × a8	Sf6 — d5
2. Sg1 — f3	c7 — c5	13. Dd1 — d2	Tf8 — e8 +
3. c2 — c4	e7 — e6	14. Lf4 — e3	Lc8 — g4
4. c4 × d5	e6 × d5	15. Lf1 — b5	Dd8 — a5
5. Sb1 — c3	Sb8 — c6	16. Ta1 — c1	Sd5 × c3
6. Lc1 — f4	Sg8 — f6	17. b2 × c3	Lb4 — a3
7. e2 — e3	c5 × d4	18. Tc1 — b1	Te8 × a8
8. Sf3 — d4	Lf8 — e7 ?	19. 0 — 0	La3 — d6
9. Sd4 — b5	0 — 0	20. Le3 — f4	Ld6 × f4
10. Sb5 — c7	d5 — d4	21. Dd2 × f4	Lg4 — e6
11. c3 × d4	Le7 — b4	22. Lb5 × c6	in črni se poda.

Književnost.

V založništvu Veit & Co. v Lipskem je izšla knjiga: »Schachprobleme. Weiß: Dame und ein Läufer etc. von Dr. D. Palkoska und A. C. White, geh. 6 Mk.« Zbirka je začetek sistematičnega zbiranja nalog v skupine. V tem zmislu bo knjiga dobro došla vsakemu komponistu in — uredniku. Žal, da nima stvarnega in osebnega kazala! Nekateri manjši nedostatki se lahko pregledajo, vendar bi bilo priporočiti, da pridene založništvo vsakemu iztisu pregled in popravek kronologičnih, osebnih in kompozicijskih hib, s čimer bi zbirka veliko pridobila.

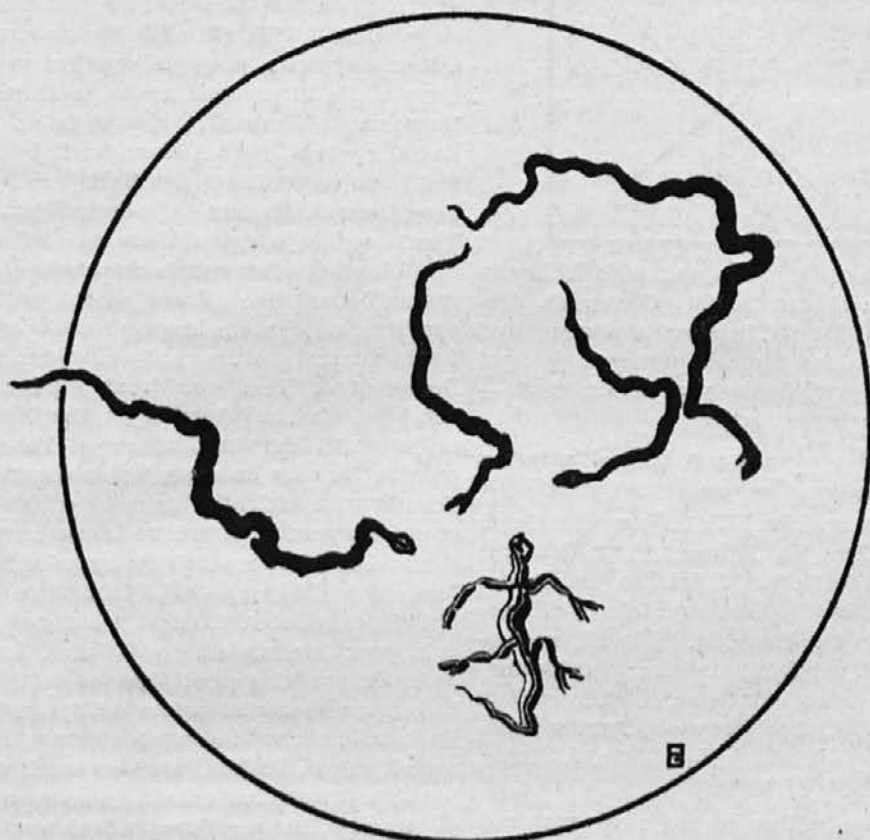
Popravek. V zadnji številki stoj mesto rešitev v 7. številki: v 8. številki.

Drobiž.

Uganka za lazninarske specialce:

Kje živi in katere narode obiskuje in nadleguje ta laznina in kako se imenuje?

Rešitev uganke o farizejskih molivcih:

V zadrego so nas spravile štiri mekinjske gojenke, ki so našle v severozahodni Nemčiji drugega farizeja in pa Celovski gimnazijec O. V., ki ga je našel pod oblastjo ruskega carja. Ker pa ne maramo, da bi ta odurni rod preveč narastel, ostanemo pri tem, da sta farizejska molivca: Baltiško morje s svojimi zalivi in Belgija s Holandskim in Luksenburškim.

Teh misli so tudi: S. Pomoč (Celje); V. Sporn III. (Kranj); I. Tušar III. (Ljubljana I. d. g.); — Anžič VIII., Dežela VIII., Fabijan VIII., Ks. Koblar VIII., A. Oman VIII., Iv. Vindišar VIII., Iv. Kalan VII., Al. Lesar VII., Al. Tome VII., M. Pirkovič VII., M. Malešič VI., V. Bertancelj V., J. Šolar IV.,

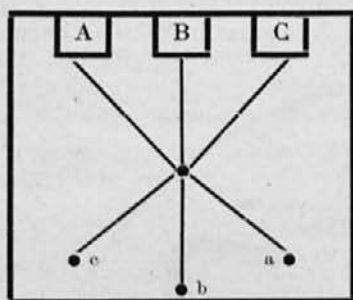
J. Lah III., M. Ljubič III. (Ljubljana, Marjanišče); — J. Barle VI., J. Pintar VI. (Št. Vid).

Uganki:

To pot razpisujemo nagrado za pravilni rešitvi teh dveh ugank. Za rešitev prve lepo polihromirano sliko Aljaževega doma v Vratih, za drugo pa lepo knjigo, katera bo vsakogar razveselila.

1. Na velikem okoli in okoli sè zidom ograjenem dvorišču so stale tri bajte, v katerih so bivali najemniki. Vsaka bajta je imela na dvorišču po eno jablano. A = a, B = b, C = c. Steze, ki so vodile k drevesom so se križale sredi dvorišča in radi tega so nastali večkrat prepiri in

celo poboji. Gospodar dvorišča in bajt ni mogel več prenašati tožb, zato je sklenil premestiti steze tako, da bi se ne dotikale druga druge. Po dolgem premišljevanju je vendarle izdelal načrt. Kako?

2. Kako se imenuje ulomek, ki ima to lastnost: števec in imenovavec sta enostevilični števili, in sicer prvi manjši od drugega. Ako ulomek obrnemo, je novi ulomek prejšnjemu popolnoma enak. — Torej, matematikarji?

Rešitev uganke v 9. številu. »Mentorja«.

Bos, ros, dos, Eos, cos (brus), mos.

Prav so jo rešili; S. Pomoč v Celju; Voštar Ognjeslav, gimnazijec v Celovcu; A. Anžič, Iv. Dežela, J. Fabijan, Fr. Koblar, A. Oman, Iv. Vindišar, osmošolci; Iv. Kalan, Al. Lesar, Al. Tome, M. Pirkovič, sedmošolci; M. Malešič, šestošolec; Val. Bertonec, petošolec; Jak. Šolar, četrtošolec; Jan. Lah, Mat. Ljubič, tretjošolca, vsi v Marjanišču v Ljubljani; Jož. Barle, J. Pintar, šestošolca v Št. Vidu.

Za to rešitev nismo sicer razpisali nagrade, pa smo jo vendar podelili. Kot nagrado smo poslali Ognjeslavu Voštar, gimnazijcu v Celovcu, lepo polihromirano sliko Bleda. Skušali bomo tudi v bodoče po možnosti nagraditi rešitve težjih ugank. Pri delitvi nagrad se bomo držali običajnih pravil.

Naše slike. Razvaline gradu Dürnstein (str. 225). Med Melkom in Klosterneuburgom ob Donavi so tri zgodovinsko znamenite razvaline Aggstein, Dürnstein in Greifenstein. Dürnstein je malo mestce na levem bregu Donave. Strmo nad mestom se dvigajo razvaline gradu Dürnstein, znanega vsled tega, ker je Leopold V. Babenberžan tukaj imel zaprtega angleškega kralja Riharda Levosrčnega (dec. 1192 do febr. 1193). Ujetega kralja je iz-

ročil vojvoda Leopold cesarju Henrik VI., ki ga je odvedel na grad Trifels ob Renu. Koncem junija l. 1193 ga je cesar izpustil za visoko odkupnino 100.000 mark srebra (t. j. 36.000.000 K). Dürnstein je bil takrat last Kuenringov. L. 1645 so Švedi grad razdejali. — Vojni spomenik pri Dürnsteinu (str. 228). Nesrečni general Mack se je podal l. 1805. (20. okt.) Napoleonu v Ulmu. Napoleon je naglo prodiral proti Dunaju. Da bi pretrgal vsako zvezo med Dunajem in Moravsko, kjer so že pričakovali ruskega carja Aleksandra I., je poslal Napoleon iz Linca dve diviziji na levi breg Donave. Od tam naj opazuje maršal Mortier gibanje sovražnikov na Češkem in Moravskem ter varuje francosko floto na Donavi. Svak Murat je dobil nalog, prodirati na desnem bregu proti Dunaju. Ruski general Kutuzov se je umaknil čez Donavo pred Muratom. Murat je pa preveč hitel. Rad bi bil prišel prvi na Dunaj in je pustil Mortierja za seboj. To sta opazila Kutuzov in avstrijski podmaršal Schmidt ter sklenila napasti od dveh strani francoski diviziji na levem bregu Donave. Dne 11. nov. 1805 je napadel Kutuzov sovražnika spredaj, Schmidt mu je prišel pa za hrbet. Zaveznika sta premagala prve čete in ujela do 2000 mož. Še-le došli francoski pomoči se je umaknil Kutuzov v Krems in potem na Moravsko. Podmaršala Schmidta so pomotoma v temi ustrelili Rusi. Padlim junakom so ob stoletnici v Dürnsteinu odkrili ta spomenik.

Charles Dickens, Povest o dveh mestih.

Iz angleščine prevel Izidor Cankar. Ljubljana 1911. Založila Katoliška bukvarna. — Leposlovna knjižnica obsega sedaj devet zvezkov. Ta roman je delo, kakršnega Slovenci še nimamo. Slikovito popisuje vzroke francoske revolucije in strahovlado divjih Jakobincev. Nedolžni Charles Evremónde mora trpeti za krivice svojih prednikov, končno se vendar reši iz Pariza, kamor je bila emigranta gnala vestna dolžnost, da reši krivično zatoženega oskrbnika. — Jezik je krasen, samo cena (5:50 K broširana knjiga, 6:50 K elegantno vezana) za dijaka previsoka.

Ajdovski Gradec. Spisal dr. Jos. Tomišek. Ponatis iz »Dom iz Sveta«. Cena 30 h. Založila »Katoliška Bukvarna«. — »Še dandanes vidiš razvalino, — ki aj-

dovski se Gradec imenuje — v njej gledaš Črtomirovo lastnino!« Tako nam poje Prešeren v svojem »Krstu pri Savici« in dr. Tominšek dokazuje v svoji razpravi, da ta »Ajdovski Gradec« ni nikaka pesniška fikcija ali alegorija, temveč da je stalo na griču v Bohinju, katerega ljudstvo tako imenuje, zares poslopje, katero je bilo kdaj lastnina junaka v »Krstu pri Savici«. Pisatelj dokazuje, da je stala na Ajdovskem Gradcu morda še za rimske dobe, morda po-

voljo tega, ker se zvočni trakovi razširjajo v višino mnogo laže, ker prehajajo z gostejših zračnih plasti v redkejše, pa tudi zato, ker se zvočni trakovi odbijajo od zemlje in ker zvok ne zadene na potu v višino na nobeno oviro, kakor se to zgodi na površju zemlje. Po poročilu Flammarionovem se sliši pisk lokomotive do višine 3000 m, ropot drdrajočega vlaka do višine 2500 m. Lajanje psov in strel puške se sliši 1800 m visoko, krik velike množice, zvonjenje in petje pete-

zneje neka trdnjava, grad ali sploh večja stavba, kar je dokazano po raznih izkopaninah in pravljičah, ki še dandanes krožijo med ljudstvom. Sploh hoče pisatelj z vsemi razlogi podpreti in uveljaviti svoje mnenje, da je Prešernov »Krst pri Savici« nastal iz situacije same, ker je vse dejanje tako resnično po naravi posneto, da je ni mogla ustvariti gola domišljija.

Kako visoko se sliši pozemski ropot. Kdor se vzdigne v zrakoplovu v zračne višine, ni obdan od popolne tišine, kakor se navadno misli. Pozemski ropot se sliši namreč do znatnih višin. To pa za-

linov pa do višine 1600 m. 1400 m visoko se sliši bobnanje in orodja orkestra. 1200 m visoko se sliši ropotanje voz, ki vozijo po tlaku in v višini 1000 m se sliši klicanje ljudi. 900 m visoko se sliši celo kvakanje žab in cvrčanje kobilic. Če bi se hoteli umakniti vsakemu pozemskemu šumu, bi se morali vzdigniti do 4000 m visoko. Čudno je pa, da obratno, ako se hoče zrakoplovec pogovoriti s človekom na zemeljskem površju, da ne pride njegov glas niti z višine 100 m do nas, pojav, ki je že zgoraj pojasnjen. Megla nima za razširjanje zvoka nobene znatnejšega pomena.

Verska zavest in moč narodov. Po strašnih izgubah, ki jih je doživela Napoleonova armada že ob začetku ruske vojske, je bil Napoleon prisiljen, poskusiti z Rusi pogajanja. Način, kako je vodil Napoleon diplomatske razgovore, je znan: ponižati, osramotiti, prestrašiti je skušal svojega nasprotnika ter ga storiti tako voljnega za svoje namene. A pri tem razgovoru je imel opraviti s krepkim Rusom Balašvim, ki mu ni ostal dolžan odgovora. „Koliko prebivalcev šteje Moskva?“ omeni Napoleon med pogovorom. „Sire, tristo tisoč,“ odvrne Rus. „Koliko hiš?“ „Deset tisoč.“ „Koliko cerkva?“ „Tristoštirideset.“ „Zakaj toliko?“ Naš narod jih pogosto obiskuje.“ „Odkod to?“ „Zato, ker je naš narod zelo pobožen.“ „Ba,“ reče Napoleon zaničljivo, „dandanes ni več pobožnosti!“ „Oprostite, Sire!“ ga zavrne Balašov. „Povsod ni tako. Po Nemškem in po Italiji ni več pobožnosti, a pobožni so pa še Španci in Rusi.“ In znano je, da je bila verna Španija in Rusija grob Napoleonove slave in moči.

Pij VII. in Rim. Napoleon si je hotel napraviti iz rimskih papežev slepo orodje svoje volje, kot so bili carigradski patriarhi nasproti vzhodnorimskim cesarjem. Pij VII. naj bi se vdal v to vlogo ter se predvsem odpovedal Rimu. A sv. oče je vedel, kaj je njegova dolžnost. Zato je bil s silo odveden v Savano. Tu je moral živeti z eno krono na dan. Vzeli so mu spovednika, tajnika, zvestega služabnika; ni imel luči, črnila, papirja; obiski so bili prepovedani. Tako stiskanemu, zaprtemu Kristusovemu namestniku so ponujali prostost in milijone, ako se odpove Rimu. A Pij VII. odvrne: „Ne potrebujem ničesar. Papežem odrekate svetno oblast — ne potrebujem je. Vzemite vse — a Rima nikdar. Od tod morajo duše vladati in jih posvečevati. A ne zahtevam vatikana, nego katakombe. Naj se mi dovoli, da se vrnem tja s starejšimi duhovniki, ki me bodo podpirali s svojim svetom, in tam bom izvrševal svoje dolžnosti ter se kot prvi apostoli pokoril cesarski auctoriteti.“ Da, če pre-

ženejo sedanjega vatikanskega ujetnika iz njegove palače — potem veljajo besede Pija VII.: „Ne Rima, ne vatikana ne potrebuje Kristusov namestnik.“ Katakombe, nova skrivališča po večnem mestu bodo rezidenca največjemu oblastniku na zemlji, dokler ne vrže Bog njegovih sovražnikov iz prestola.

Nadvojvoda Karol zoper dvoboje. Zanimivo je, kako sodi o dvobojevanju eden največjih vojskovodij: „Dvoboji so ostanki one žalostne dobe, ko si je smel vsak sam s silo pravico priboriti. Dvoboji nasprotujejo vsakemu redu; zato ima država dolžnost, da jih prepreči. V armadi jih je tem več, čim manj je reda, poštenosti; in kjer je disciplina najslabša, tam je največ dvobojev. Dvoboji niso nikakor dokaz posebne hrabrosti; zunaj pred sovražnikom (v vojski) marsikdo ne kaže poguma, ki se baha ž njim v dvoboju, kjer si izbira sovražnika sam in izbere večkrat slabjšega.

Nagibi dvobojevanja so dvojni: upor proti predstojnikom in razžaljenje sebi enakega. V prvem slučaju ni govora o „častni zadevi“: upornost se mora kaznovati, in nikdar ne sme predstojnik dovoliti, da bi si iskal podložnik, ki ni zadovoljen z naredbami svojega predstojnika, z orožjem v roki zadoščenja za dozdnevno razžaljenje. — Za osebna razžaljenja pa se naj bi ustanovilo posebno sodišče, kateremu bi se morale stranke brezpogojno pokoriti, ne da bi jim bila dana prilika, apelirati na višje sodišče.

Predlog bi zadel pač na mnoge težave; toda ni li vlada dolžna, zavzeti se zanj, ko vendar pospešuje na ta način občni blagor, pravičnost, kulturo svojih podložnih? Koliko bi se s tem storilo za disciplino v armadi, koliko napačnih pojmov o časti, zadoščenju pojasnilo!“

Listnica upravnštva.

Še enkrat prav vljudno prosimo cenj. g. dijake, da nam pošljejo počitniške naslove, da ne bode pri razpošiljanju nepotrebnih težkoč.

Julija Štor, Ljubljana

Prešernova ulica št. 5.

Največja zaloga čevljev

za gospode, dame in otroke. Športni čevlji iz najbolj
slovitih tovarn. Pravi goiserski gorski čevlji.

**Prva slovenska veletrgovina
z železnino in s poljedelskimi stroji**

Fr. Stupica, Ljubljana

Marije Terezije cesta šte. 1

priporoča bogato zalogo raznovrsne železnine, stavbnih potrebščin, sani, izorstnih drsalik, motorjev, železnih blagajn itd.

Najnižje cene in solidna postrežba!

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imeu stavbnega odbora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovanu cerkvi enajst novih oken, lepo in umetno v gotikem slogu, v splošno zahtevnost in po zmerni ceni ter je zato v svoji stroki vreden najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu, 12. avg. 1909.

Frančišek Gabrček, župni uprav.

Trgovina oljnatih barv, firnežev in lakov ter vseh v to stroko spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, pleskarska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr. „Uniona“.

Prilagočata se preč. duhovščini in p. n. občinstvu v vsakem oziru kot priznana solidna tverda.

Knjigoveznica „Katol. tiskovnega društva“
v Ljubljani se priporoča
v izvršitev vsakovrstnih knjigoveških del.

Knjižnicam zvesten popust. — — Solidno delo, zmerna cena.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica šte. 4

prilagočata se preč. duhovščini in p. n. občinstvu svojo veliko in bogato zalogo **priložnostnih daril**
kot ure, verižice, uhane, zapesnice po najnižjih cenah. Za solidno in točno postrežbo se jamči.

Ivan Kregar pasar in izdelovatelj cerkvenega orodja in
posode, Ljubljana, Elizabetna cesta šte. 3

se priporoča v izdelovanje vsakovrstne cerkvene posode in orodja iz zanesljive kovine po vzorcih ali po lastnem načrtu v poljubnem ali gm. Stara posoda popravi in prenovi, posrebi in pošlji vse po prislušanju najnižji ceni.

Nizke cene!

Priporoča se

Velika zaloga

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi
izelovadne čevlje,
hlače, srajce, čopce,
pasove, značke za uniforme.

Prodajalna „Katol. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

prilagočata svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakeri: raznovrstni papir, zvezka, noteri, razne zapisnike, kopirne knjige,
šolske in pisarniške mape, pisala, radirke, črnilo, gumi, tiskalnike, ravnila,
trikote, šestila, barve, čopiče, raznovrstne razglednice in devotionalije.